

Maja Polić

HISTORIOGRAFSKO I ARHIVSKO DJELO DR. DANILA KLENA

Dr. sc. Maja Polić
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci
Gjуре Ružićа 5, HR-51000 Rijeka
polic@hazu.hr

UDK 930.1Klen, D.
Pregledni članak
Primljeno: 17. 6. 2012.
Prihvaćeno: 15. 10. 2013.

Obrađuje se bogato historiografsko i arhivsko djelo povijesnoga i arhivskog znanstvenog i stručnog djelatnika dr. sc. Danila Klena (1910. – 1990.), predavača Pravnoga fakulteta u Zagrebu, znanstvenika Jadranskoga instituta JAZU (danas Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci), izvanrednoga profesora Ekonomskoga fakulteta u Rijeci, direktora Historijskoga arhiva u Rijeci itd. Objavio je više od stotinu i pedeset radova iz područja povijesne, pravne, političke, gospodarske, etnološke i kulturne problematike zapadne Hrvatske te iz pomoćne povijesne znanosti – arhivistike, i to u razdoblju od srednjega vijeka pa sve do XX. stoljeća. Njegova ostaoština danas je pohranjena u Državnome arhivu u Rijeci.

Ključne riječi: Danilo Klen; historiografsko i arhivsko djelo; zapadna Hrvatska.

I.

Prostor zapadne Hrvatske nakon II. svjetskog rata dao je više znamenitih znanstvenih i stručnih djelatnika koji su se istaknuli u brojnim tamošnjim institucijama. Među njima, svakako, jedan od svega nekoliko najznačajnijih povjesnika i pravnika zapadne Hrvatske jest dr. sc. Danilo Klen.

Rođen je u Trstu 9. rujna 1910., i to u obitelji brodograđevnoga djelatnika podrijetlom iz Hrvatskoga zagorja.¹ Osnovnoškolsko obrazovanje započeo je u

¹ O njemu usp.: Petar STRČIĆ, *Danilo Klen*, u: *Šćavunska vesla. Galije i galijoti na istočnoj obali Jadrana*, Niz 'Istra kroz stoljeća', kolo 7, knj. 39, Pula – Rijeka, 1986., str. 7-12; isti, *Bibliografija. Izbor objavljenih radova dra Danila Klena. Izbor iz literature o djelu Danila Klena*, isto, str. 13-21; isti, *Dr. Danilo Klen*, Jadranski zbornik, 14, Pula, Rijeka, 1990. – 1991., str. 288-290; isti, *In memoriam*.

rodnome gradu – odakle su njegovu obitelj protjerali kraljevsko-talijanski fašisti, pa ga je nastavio u Zagrebu, gdje je završio i gimnaziju. Ondje je diplomirao na Pravnome fakultetu, na kojem je i doktorirao 1934. godine. Više godina radio je u Zagrebu kao pravnik u financijskoj struci, te je ondje predavao u Višoj financijskoj školi. Kratko vrijeme predavao je i na tamošnjemu Pravnome fakultetu, i to *Financijske nauke i pravo*. Kraj rata dočekao je kao riznički tajnik kvislinške NDH. Bio je aktivan sudionik Narodnooslobodilačkog pokreta.

Poslije II. svjetskog rata dolazi u Rijeku, gdje započinje djelovati kao jedan od rukovoditelja financija u ondašnjoj Oblasti, upravnoj jedinici širega područja zapadne Hrvatske. Tada se afirmirao i u znanosti, kao profesionalni istraživač, pa se početkom 50-ih godina zaposlio u nekadašnjemu Jadranskom, odnosno u tamošnjemu Sjeverojadranskom institutu Jugoslavenske (danas Hrvatske) akademije znanosti i umjetnosti (JAZU/HAZU) u Rijeci – danas Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU, gdje je stigao do zvanja višega znanstvenog suradnika. Kratko vrijeme bio je i vršitelj dužnosti direktora toga Instituta. Nakon toga radi kao gostujući izvanredni profesor Ekonomskoga fakulteta u Rijeci predajući ekonomsku povijest.

Godine 1966. ušao je neposredno u arhivsku djelatnost postavši direktorom Historijskoga arhiva Rijeka (danas Državni arhiv). Kao čelnik Arhiva, Klen je preuzeo i funkciju glavnoga te odgovornog urednika *Vjesnika Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, uspjevši održati i kontinuitet toga najstarijeg hrvatskoga glasila zapadne Hrvatske te njegovu zavidnu kvalitetu. Uz to, Klen se odvažio na novi izazov: pokrenuo je seriju *Posebni izdanja Arhiva*, koja je bila osmišljena na način da prezentira javnosti veće radove u kojima su pojedine teme iz povijesti ovih krajeva obuhvatnije i dublje obrađene.

Godine 1972. izabran je za stalnoga vanjskog suradnika Instituta za historiju i ekonomiju JAZU u Zadru. Umirovljen je 1973. godine, a četiri godine kasnije izabran je za člana suradnika JAZU u Zagrebu.

Bio je članom i drugih znanstvenih i stručnih ustanova i društava, primjerice Arhivskoga savjeta Hrvatske. Dobitnik je nekoliko Nagrada Grada Rijeke, pa i one za životno djelo. Autor je više stotina znanstvenih i stručnih radova,² među kojima i desetak knjiga.

Dr. Danilo Klen, Arhivski vjesnik, 33, 34, Zagreb, 1990., str. 143-144; Lujo MARGETIĆ, *Danilo Klen (1910-1990)*, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za 1990. godinu, 94, Zagreb, 1991., str. 596-597; *Život i djelo dr. Danila Klenu (1910-1990)*, Posebna izdanja Historijskog arhiva u Rijeci, 11, Rijeka, 1993.

² O tome: Petar STRČIĆ, *Osvrt na radove dr. D. Klenu*, Riječka revija, XV, 6-7, Rijeka, 1966.; Igor KA-

U povodu njegove osamdesete godišnjice života, Arhiv Hrvatske (danas Hrvatski državni arhiv) iz Zagreba, Skupština općine Rijeka, Savez povijesnih društava Hrvatske u Zagrebu, Historijski arhiv Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskoga primorja u Rijeci te povijesna društva Rijeke i Zagreba pripremili su 1990. g. te u Zagrebu i Rijeci 25. i 26. lipnja iste godine održali znanstveni skup o njegovu životu i djelu. Na skupu je bilo podnijeto tridesetak referata. No, dr. Danilo Klen to, nažalost, nije doživio – preminuo je u Rijeci 12./13. travnja 1990. godine. Utjecao je na razvoj više mladih historiografa i povjesničara, uz ostalo, i na početke znanstvenoga razvoja današnjega akademika Petra Strčića.

II.

Valja reći da je znanstvenoistraživački interes dr. Klena bio širok i raznovrstan, osobito u skladu sa zahtjevima vremena; naime, hrvatska historiografija Istre do tada nije postojala. Stoga njegovi radovi ulaze u red više područja i polja društvenih i humanističkih znanosti.

Riječ je ponajviše o hrvatskoj medijevistici – napose pravno-povijesnoga i gospodarskopovijesnoga aspekta života srednjovjekovnih ljudi.³ Tu je i pomorska tematika,⁴ zatim proučavanje povijesti gradskih i seoskih

RAMAN, *Značenje znanstvenog opusa dr. Danila Klena za gospodarsku povijest Hrvatske*, u: *Život i djelo dr. Danila Klena*, n. dj., str. 27-34; Miroslav BERTOŠA, *Srednjovjekovne teme u djelu Danila Klena*, isto, str. 35-42; Lujo MARGETIĆ, *Doprinos Danila Klena pravno-povijesnoj znanosti*, isto, str. 43, 50; Darinko MUNIĆ, *Ekonomska povijest i njeni elementi na primjeru našeg srednjovjekovlja u djelu dr. Danila Klena*, isto, str. 51-64; Radojica BARBALIĆ, *Pomorska problematika u radovima dr. Danila Klena*, isto, str. 65-68; Nikola STRAŽIČIĆ, *Stari kartografski izvori u radovima Danila Klena*, isto, str. 69-74; Radmila MATEJČIĆ, *Danilo Klen o povijesti Rijeke*, isto, str. 75-80; Ljubinka KARPOWICZ, *Radovi D. Klena o razvoju velikih industrijskih poduzeća Rijeke*, isto, str. 81-86; Mihael SOBOLEVSKI, *Danilo Klen o talijanskoj okupaciji i fašističkom teroru u Istri i na kvarnerskim otocima između dvaju svjetskih ratova*, isto, str. 87-90; Anton GIRON, *Novija politička povijest u radovima Danila Klena*, isto, str. 91-96; Jadranka KALOOPER BAKRAČ, *Arhivski rad dr. Danila Klena*, isto, str. 97-102; Vanda EKL, *Izložbena aktivnost Danila Klena i njegovi radovi o kulturnim spomenicima*, isto, 103-106; Snježana HOZJAN, *Prilog za bibliografiju dr. Danila Klena*, isto, str. 107-120.

³ Danilo KLEN, *Mletačka eksploatacija istarskih šuma i obvezan prevoz drveta do luke kao specifičan državni porez u Istri od 15. do kraja 18. st.* (Prilog poznavanju ekonomsko-političke i ekonomsko-historijske problematike iskorištavanja istarskih šuma i istarskog naroda), Problemi sjevernog Jadrana, 1, Rijeka, 1963., str. 199-280; isti, *Solane i rižišta na istočnoj obali Istre (XVII-XVIII st.)*, Jadranski zbornik, 6, Rijeka – Pula, 1966., str. 237-252; isti, *Katastik gorivog drva u istarskim šumama pod Venecijom sastavljen od Fabija da Canal, godine 1566.*, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, 11-12, Rijeka, 1967., str. 5-88; isti, *Ekonomsko značenje razvođenja u Istri i Istarskoga razvoda napose, Istra, 3-4, Pula, 1976.*, str. 41-47; isti, *Feudalna desetina u Rijeci (XIV do XIX st.)*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, 49, Zagreb, 1983., str. 287-299.

⁴ Isti, *Galijske i galijote iz Istre i otoka nekadašnje sjeverne Dalmacije za mletačku armadu (XI-XVIII)*, rad JAZU, 318, Zagreb, 1959., str. 199-268 + 13 fgt.; isti, *Ždrijeb za galiju*, Vjesnik, XX, 4563, Zagreb, 14.

naselja,⁵ gospodarska kretanja u novije doba – osobito u području industrijskoga poduzetništva,⁶ politička⁷ i kulturna povijest,⁸ kartografija,⁹ a ima i studija demografske i slične tematike¹⁰ te korespondencije.¹¹ Uz to, objavio je i više ocjena i prikaza.¹² Posthumno su mu objavljena dva kraća članka.¹³

VIII. 1959., str. 5; isti, *Galijoti i ratni brodovi na vesla u našoj prošlosti*, Pomorski zbornik Instituta za historijske i ekonomske nauke JAZU, 2, Zadar, 1962., str. 115-141 + tab. I-IV; isti, *Šćavunska vesla. Galije i galijoti na istočnoj obali Jadrana*, Niz 'Istra kroz stoljeća', kolo 7, knj. 39, Pula – Rijeka, 1986., str. 1-219.

⁵ Isti, *Postanak naselja Flenga, Delića i Kloštra na nekadašnjoj Fratriji*, Istarski mozaik, 1-2, Pula, 1967., str. 299-304; isti, *Fratrija. Feud opatije Sv. Mihovila nad Limom u Istri i njegova sela (XI-XVIII st.)*, Historijski arhivi u Rijeci i Pazinu, Rijeka, 1969., str. 1-224 + str. ftg. 10; isti, *Prodaja Rašpora Veneciji (1402. g.)*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 17, Rijeka, 1972., str. 7-29.

⁶ Isti, *Nastojanja oko osnivanja dioničkih društava za trgovinu prema Rijeci (1822-1848)*, Pomorski zbornik za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, 1, Zadar, 1963., 575-597; isti, *150 godina Tvornice papira Rijeka*, Novi list, XXV, 210-221, Rijeka, 6-19. IX. 1971.; isti, *Stogodišnjica željeznice prema Rijeci*, Kalendar Jurina i Franina, Pula, 1973., str. 65-67; isti, *Riječka luka do 1918. godine*, u: 110 godina riječke željeznice 1873-1983, Rijeka, 1983., str. 61-64; isti, *Franjo Kukuljević Sakcinski i razvoj trgovine u prvooj polovini XIX stoljeća*, Varaždinski zbornik, 1181-1981, Varaždin, 1983., str. 303-311.

⁷ Isti, *Glagoljaš iz Orleca u borbi protiv talijanizacije Cresa (Matej Oršić)*, Otočki ljetopis, 2, Cres – Lošinj, 1975., str. 284-291; isti, *Talijanska obavještajna služba u bivšoj Julijskoj Krajini 1919. godini*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 21, Rijeka, 1977., str. 125-180; isto, *Talijanska vojna obavještajna služba u bivšoj Julijskoj krajini*, II. dio, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 22, Rijeka, 1978., str. 59-118; isti, *Saopćenje i izvještaji talijanske vojne obavještajne službe o Istri u 1919. godini*, Pazinski memorijal, 9, Pazin, 1979., str. 287-331; isti, *Pazinska buna*, Kalendar Jurina i Franina, 1979., Pula, str. 113-117.

⁸ Isti, *Značajni pravnopovijesni spomenici Istre*, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, XXVI, 2, Zagreb, 1977., str. 20-25; isti, *Glagoljske isprave crkveničkog samostana Pavlina*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 24, Rijeka, 1981., str. 269-286; isti, *Glagoljicom pisani izvori Lošinja i Cresa*, Otočki ljetopis Cres – Lošinj, 5, Mali Lošinj, str. 89-96.

⁹ Isti, *Kartografske marginalije*, Bulletin Zavoda za likovne umjetnosti JAZU, XIII, 1-3, Zagreb, 1965., str. 147-162; isti, *Slikar i kartograf Ivan Klobučarić*, Dometi, VII, 4, Rijeka, 1974., str. 24-33.

¹⁰ Isti, *Dva ugovora iz 1463. godine o preseljenju seljaka sa područja šibenske općine u Istri*, Radovi Centra JAZU u Zadru, 24, Zagreb – Zadar, 1977., str. 61-70; isti, *Pokršćavanje 'turske' djece u Rijeci u XVI i XVII st.*, Historijski zbornik, 29-30, Zagreb, 1977., str. 203-207; isti, *Uvjeti i razvitak odnosa između pučana i građana u mletačkoj Istri*, Radovi instituta za hrvatsku povijest, 10, Zagreb, 1977., str. 305-334; isti, *Porodična imena na području Mošćenica. (Prilog izučavanju mošćeničke patronimike)*, Jadranski zbornik, 10, Rijeka – Pula, str. 393-400.

¹¹ Isti, *Pisma Jakova Volčića riječkom povjesničaru Giovanniju Kobleru (1871-1880)*, Vjesnik Historijskog arhiva Rijeka, 32, Rijeka, 1990., str. 45-61; isti, Mirjana STRČIĆ, *Pisma Petra I. Petrovića Njegoša*, Zagreb, 1990., str. 1-69.

¹² Primjerice: Isti, *Ivan Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima, Svezak I, Opći povijesno-kulturni osvrt, Split 1963, 8°, str. 474, sa 251 slikom*, Jadranski zbornik, 6, Rijeka – Pula, 1966., str. 482-483; isti, *Porezna politika u srednjovjekovnoj Hrvatskoj. Josip Adamček i Ivan Kampus.* Popisi i obračun poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću, Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, Dometi X, 4, str. 87-88; isti, *Otok Zlarin. 17. knjiga Narodne umjetnosti, godišnjaka Zavoda za istraživanje folkloru Instituta za filologiju i folkloristiku*, Zagreb, Dometi XIV, 10, Rijeka, 1981., str. 89-92.

¹³ Isti, *Jugoslavenska historiografija 1945-1985. o ekonomskoj historiji Istre u srednjem vijeku*, Pazinski

Iznimno je zapažen njegov stvaralački udio u razvoju arhivske službe i arhivističke u Hrvatskoj i šire, o čemu je u više navrata i pisao.¹⁴

Unatoč evidentnoj Klenovoj svestranosti te brojnim znanstvenim i stručnim interesima, ukupni njegov znanstveni opus – bez sumnje – tvori složenu, ali međusobno skladno povezanu cjelinu, neovisno o tome je li riječ o tematici iz starijih ili novijih razdoblja povijesti, pa i o tome je li neki njegov prilog oblikovan kao kritička edicija izvornoga arhivskoga gradiva, ili kao analitička dokumentarna studija ili, pak, kao sinteza rezultata dugogodišnjih istraživanja.

Nit koja prožima sve Klenove raznovrsne tekstove jest ponajprije njegov temeljni konceptualni pristup profesionalnoga povjesničara/historiografa u stalnoj težnji za upoznavanjem i utvrđivanjem činjenica te prikazivanjem svakodnevice životnoga realiteta stanovnika čiji prostor obrađuje – bilo građana, seljaka, mornara, istaknutih pojedinaca i širih društvenih grupa i slojeva ili slojeva u dinamičnoj smjeni povijesnih razdoblja.¹⁵ Klenov prepoznatljiv i specifičan istraživački nerv vezan je u prvome redu uz gospodarsko biće stanovnika, uz uvjete njegove materijalne egzistencije, i to – kako u okviru nekadašnjega tradicionalnog feudalnog poretka, tako i onoga modernoga, građanskog. No, ta zbivanja Klen nije promatrao kao neki izolirani segment nego ga je uvijek uklapao i osvjetljavao u sklopu šire društvenopovijesne cjeline.

Kao pravnik po struci i povjesničar po vokaciji sa znatnom pažnjom obrađivao je pravne dokumente poput statuta,¹⁶ urbarijalnih spisa,¹⁷ notarskih zapisa

memorijal, XVI, 22, Pazin, 1992., str. 19-25; isti, *Ciljevi budućeg rada na diplomaciji*, Dometi, XXVI, 1-2, Rijeka, 1993., str. 5-7.

¹⁴ Isti, *Arhivske vijesti o nekim kulturnim spomenicima Barbana i Raklja*, Bulletin Zavoda za likovne umjetnosti JAZU, XII, 3, Zagreb, 1964., str. 19-33; isti, *Krčke arhivalije u Historijskom arhivu u Rijeci*, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, 16, Rijeka, 1971., str. 371-377; isti, *Arhivska građa o samostanu franjevacu na Košljunu*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 18, Rijeka, 1973., str. 319-344; isti, *Centralni državni arhiv u Rimu*. (*Archivio centrale dello Stato, Roma*), Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 23, Rijeka, 1980., str. 285-287; isti, *Mletački državni arhiv*. (*Archivio di Stato di Venezia*), isto, str. 295-303; isti, *Državni arhiv u Trstu*. (*Archivio di Stato di Trieste*), isto, str. 303-306; isto, *Štajerski zemaljski arhiv u Grazu*. (*Das Steiermärkische Landes-archiv Graz*), isto, str. 307-310; isti, *Arhiv Barbana i Raklja do njegove propasti 1893. godine*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 24, Rijeka, 1981., str. 335-368.

¹⁵ Isti, *Čašćenje prilikom izbora župana i drugih funkcionera u Istri*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena JAZU, 40, Zagreb, 1962., str. 267-270; isti, *Biranje župana u Istri*, Istra, XV, 6-7, Pula, 1977., str. 138-145.

¹⁶ Isti, *'Barbanski statut' u odnosu na ranija pravna vrela Barbana i Raklja*, Anali Jadranskog instituta JAZU, 3, Zagreb, 1961., str. 363-387; isti, *Statut Grožnjana*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci, 8-9, Rijeka, 1964., str. 205-256; isti, *Statut Grožnjana (nastavak)*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci, 10, Rijeka, 1965., str. 201-243.

¹⁷ Isti, *Fragments iz rašporskog urbara iz prve polovine XV. stoljeća*, Jadranski zbornik, 4, Rijeka – Pula, 1960., str. 155-182; isti, *Urbar Pazinske grofovije (1498)*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i

i slično.¹⁸ Pisao je, nadalje, i o feudalnoj desetini, sabiranjima i podavanjima, o institucijama poput *satnika*,¹⁹ *valputa*²⁰ itd. Pri tome, služeći se izvornim gradivom, nastojao je osvjetliti i zanimljive tradicionalne običaje ili ustanove na tlu Istre, ali i susjednih otoka te obale Kvarnerskoga primorja.²¹

U svojim interpretacijama prošle zbilje nastojao je pokazati kako su se svojevrsni pravni instituti odražavali na uređenje zajedničkoga života podanika, odnosno kako je pravni dokument funkcionirao u problemu suživota. Otuda proizlazi njegovo zanimanje za društvene procese, za gospodarske prilike, za svakodnevni život medijevalnoga čovjeka. Na temelju sadržaja njegovih članaka vidimo da je od pravnoga povjesničara u užemu smislu riječi evoluirao i prema modernom istraživaču socijalne povijesti.

Krećući se u svojim gospodarsko-povijesnim znanstvenim istraživanjima uglavnom – ponavljam – prostorom zapadne Hrvatske, nije zanemario niti povijest nekadašnje Rijeke – do sredine XX. st. grada uz desnu obalu potoka Rječine – i to kao istaknutoga političko-trgovačkoga i pomorskog središta te njegova prostranog zaleđa. Nekoliko Klenovih najvažnijih djela govori upravo o gospodarskoj povijesti toga urbanog središta i njegovih stanovnika. Tako je već jedan od najranijih historiografskih priloga posvetio gospodarskim prilikama u tadašnjoj Rijeci, i to sredinom XIX. stoljeća, posluživši se pri tome suvremenim izvještajima iz 1851. i 1852. godine.²²

Pazina, 14, Rijeka, 1969., str. 51-159; isti, *Rašporski urbar iz 1395.*, isto, 15, 1970, str. 7-37; isti, *Urbar i popis prihoda Trsata (1524-1601)*, isto, 16, 1971., str. 7-50; isti, *Urbarijalni odnosi na vinodolskim posjedima Frankopana i Zrinskih*, isto, 17, 1972., str. 375-382; isti, *Urbar i urbarski popis Lupoglava (1560-1571)*, isto, Rijeka, 1973., str. 5-69; isti, *Urbar Mošćenica iz 1622. godine*, Liburnijske teme, 1, Opatija, 1974., str. 117-127; isti, *Riječki urbar (1340-1405)*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 20, Rijeka, 1976., str. 151-163; isti, *Glagoljski urbarski registar Mošćenica iz 1622.*, kalendar Franina i Jurina, Pula, 1976., str. 252-253; isti, *Urbar Petra Piloze iz 1425. godine*, Starine, 58, Zagreb, 1980., str. 85-124; isti, *Urbar Roča iz prve godine XV. stoljeća*, Jadranski zbornik, 12, Pula – Rijeka, 1983., str. 253-269.

¹⁸ Isti, *Barbanski kapituli iz 1548. godine*, Jadranski zbornik, 5, Rijeka – Pula, 1962., str. 101-115; isti, *Dopune objavljenim kodeksima Loredanskih terminacija za Barban i Rakalj. Neka razmatranja u vezi s njima – kao uvod*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci, Rijeka, 1962., str. 295-452; isti, *Primjedbe Ivana Koblera na de Franceschijevu kritiku Istarskog razvoda*, Jadranski zbornik, 6, Rijeka – Pula, 1966., str. 404-406; isti, *Sto godina odvojetništva u Hrvatskoj (Odvojetnik, rujan 1968, str. 9)*, Dometi, I, 4-5, Rijeka, 1968., str. 114-116; isti, *Pazinska isprava od 22. novembra 1409. godine*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 21, Rijeka, 1977., str. 263-278.

¹⁹ Isti, *Ustanove 'satnika' i 'čete' s naročitim obzirom na te ustanove u Barbanu*, Jadranski zbornik, 3, Rijeka – Pula, 1958., str. 259-272.

²⁰ Isti, *Valput u Istri*, Zbornik Historijskog instituta JAZU, 3, Zagreb, 1961., str. 297-329.

²¹ Isti, *Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri, Barbanu i Barbanštini*, Barban i Barbanština, 1, Pula, 1976, str. 183-196; isti, *Alka ili trka na prstenac u Barbanu*, Kalendar Jurina i Franina, Pula, 1976., str. 219-221.

²² Danilo KLEN, *Tri izvještaja o Rijeci iz 1851. i 1852.*, Jadranski zbornik, 1, Rijeka – Pula, 1956., str. 231-242.

Počevši od srednjovjekovne povijesti Rijeke,²³ kasnije je svoje interese prema tome gradu²⁴ očitovao osobito s obzirom na razdoblje oblikovanja modernije trgovačke politike riječkih vodećih struktura u predindustrijsko doba, i to između reinkorporacije tadašnje Rijeke ugarsko-hrvatskome dijelu habsburške državne tvorevine 1776. g. i revolucionarnih i kontrarevolucionarnih promjena 1848. i 1849. godine.²⁵ No, u kontinuitetu nastojanja mnogih faktora oko uspostave što povoljnijih prometnih uvjeta za procvat posredničkoga trgovačkog poslovanja upravo prijeko riječke luke – relativno kratkotrajnu stanku predstavljaju godine francuske vladavine u prekokupskoj Hrvatskoj od 1809. do 1813. godine. Tadašnje gospodarske prilike u tadašnjoj Rijeci, koje ujedno odražavaju tešku krizu i na širem okolnome prostoru, Klen je rasvijetlio u monografskoj studiji u izdanju JAZU.²⁶

Među njegovim neizbježnim i bez sumnje iznimno vrijednim ostvarenjima vezanim uz riječku povijest nesumnjivo se ističu i tri monografije iz područja povijesti industrijskoga poduzetništva, i to o riječkoj Tvornici papira,²⁷ o riječkoj Rafineriji nafte²⁸ te o brodograđevnome poduzeću 3. maj.²⁹ Naposljetku, valja istaknuti

²³ Isti, *Rika. 750 godina od prvog spomena imena Rijeke*, Dometi, XIII, 3-4-5, Rijeka, 1980., str. I-X. Poseban prilog; isti, *Radovi Bernarda Stullija o Istri, Rijeci i Trstu*, Arhivski vjesnik, XXX, Zagreb, 1987., str. 45-51; isti, *Objavljene regeste i dokumenti o Rijeci iz vremena nekadašnjih gospodara Devinaca i Walseeovaca (XIII-XV stoljeća)*, Vjesnik historijskih arhiva Rijeke i Pazina, 29, Rijeka, 1987., str. 227-233; isti, *Stoljeće i pol prilika i nepravilika o Rijeci iz vremena nekadašnjih gospodara Devinaca i Walseeovaca (XII-XV st.)*, Program i sažeci predavanja na Prvom republičkom znanstvenom savjetovanju povjesničara Hrvatske „Dani Jaroslava Šidaka“. Materijali 4. Prilozi za povijest i kulturu Istre, Pula, 1988., str. 24, 25; isti, *Riječ prigodom predstavljanja prve sinteze 'Povijesti Rijeke' na svečanoj Skupštini općine Rijeka*, 28. 4. 1988, Arhivski vjesnik, XXXI, 32, Zagreb, 1988., str. 231-233; isti, *Stoljeće i pol prilika i nepravilika u Rijeci i oko nje (1465-1627)*, Historijski zbornik, 41, Zagreb, 1989., str. 17-26.

²⁴ Isti, *Rijeka*, Enciklopedija Jugoslavije, 7, Zagreb, 1968., str. 74-77; isti, *Riječki 'corpus separatum'*, Kalendar Franina i Jurina, Pula, 1979., str. 192-193; isti, *Neistražena mjesta u povijesti Rijeke*, Dometi, XVIII, 1-3, Rijeka, 1985., str. 9-13.

²⁵ Isti, *Gospodarske prilike u Rijeci od 1813. do 1848. Od ponovne austrijske okupacije do Bunjevečeva zauzeća*, Rad JAZU, 417, Zagreb, 1986., str. 69-198.

²⁶ Isti, *Privredno stanje Rijeke u doba Ilirije. Prema suvremenim izoještajima trgovinske komore*, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, 8, Zagreb, 1959., str. 1-96. Klenovu studiju obradili su Petar Strčić i Maja Polić predstavivši njezine rezultate na Međunarodnome znanstvenom skupu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti prigodom dvjestote obljetnice proglašenja Ilirskih pokrajina (Zagreb – Zadar, 1. – 3. listopada 2009.). Objavili su za tisak prošireno izlaganje pod naslovom *Povjesničar Danilo Klen o gospodarskome stanju Rijeke „u doba Ilirije“*, u: Zbornik radova Hrvati i Ilirske pokrajine (1809-1813.), Zagreb, 2010., str. 483-498.

²⁷ Isti, *Tvornica papira Rijeka*, Rijeka, 1971.

²⁸ Isti, M. KOLOMBO, *INA Rafinerija nafte Rijeka 1882-1972.*, Zagreb, 1972., str. 1-216; isti, *1882-1982 / Sto godina INA Riječke rafinerije*, Rijeka, 1982., str. 1-262.

²⁹ Isti, *3. maj. Složena organizacija udruženog rada brodograđevne industrije Rijeka*, Rijeka, 1984, str. 1-392.

i zasluge dr. Klenu kao glavnoga urednika i autora dijela sadržaja prve hrvatske sinteze naslovljene *Povijest Rijeke*.³⁰

Tu je i njegov doprinos boljemu poznavanju našega novovjekovnoga jedrenjačkoga gospodarstva sjevernoga Jadrana, napose vezanoga za brodograđevne djelatnosti u Kraljevici.³¹

Klen se arhivskim gradivom lako služio zahvaljujući, prije svega, svojoj erudiciji i izvršnu poznavanju više stranih jezika – talijanskoga, latinskog, njemačkoga, francuskog i engleskog, kao i niza znanstvenih disciplina – od prava i financija preko povijesti i pomoćnopovijesnih znanosti pa sve do arhivističke teorije i prakse. U pisanju se, također, služio ne samo raznovrsnim arhivskim gradivom nego i kartografskom, topografskom, katastarskom i drugom crtanom dokumentacijom; sve to pridonijelo je boljoj kvaliteti njegovih pisanih djela te njihovoj izvrsnosti.

III.

Vezano uz njegovu arhivsku djelatnost, velik dio svojega životnog te radnog vijeka proveo je u domaćim i stranim arhivima crpeći postupnim i dugotrajnim istraživanjem podatke za izradu svojih brojnih radova. A, potom, kao direktor Historijskoga arhiva Rijeka, osam je godina bio neposredno uključen u stručni rad i operativne probleme rada i djelovanja jednoga velikoga pohraništa brojnih vrela.

Na mjesto direktora Arhiva dolazi iz navedena Akademijina riječkoga Instituta, u vrijeme kada je već bio i vrstan povjesničar i poznavatelj arhivske struke, ali i građe pohranjene u Arhivu. Do zaslužene mirovine, uz pomoć djelatnika Arhiva, u cijelosti je obnovio tu riječku ustanovu, te joj postavio odgovarajući stručni nivo, a – u skladu s time – i priskrbio ugled u zemlji i inozemstvu.³² Za vrijeme njegova čelništva u toj ustanovi saniran je i obnovljen taj veliki povijesni građevinski objekt, zatim su sređena arhivska spremišta, pribavljena je i nova tehnička oprema, opremljen je i adekvatno sređen laboratorij za sigurnosno i zaštitno mikrofilmiranje gradiva itd.

Dr. Klen zalagao se za uspostavljanje veoma dobre suradnje s brojnim domaćim i stranim ustanovama i arhivima. Paralelno sa stvaranjem uvjeta za moderniji

³⁰ *Povijest Rijeke*, Rijeka, 1988., str. 1-510; isto, II. izdanje, s ispravcima, Rijeka, 1989.

³¹ Isti, *Izgradnja ratne luke i brodogradilišta u Kraljevici na početku XVIII stoljeća*, Pomorski zbornik, 17, Rijeka, 1979., str. 487-568; isti, *Počeci kraljevičkog brodogradilišta*, Dometi, XII, 5, Rijeka, 1979., 5-22; isti, *Izgradnja ratne luke i brodogradilišta u Kraljevici na početku XVIII stoljeća*, Tematika od posebnog interesa za općinu i zajednicu općine Rijeka, Rijeka, b. str.; isti, *Povijest brodogradilišta u Kraljevici*, Kalendar Jurina i Franina, Pula, 1980., str. 44-50.

³² O tome usp. bilj. 1 te članak J. Kaloper Bakrač, *Arhivski rad*, n. dj.

i kvalitetniji rad te bolje uvjete za zaštitu arhivske građe inicirao je i aktivnosti za otvaranje Arhiva prema široj javnosti.

Organizirao je tako i više izložbi, od kojih je jedna od najvažnijih bila ona pod naslovom *Statuti, urbani, notari Istre, Hrvatskoga primorja i otoka*, otvorena 1968. g. u Pazinu, a zatim premještena u Rijeku te u Zagreb.³³ Ta izložba, koja je imala vijek trajanja čak dvadeset godina, pružila je cjelovit uvid u pravni, društveni, politički i gospodarski život Hrvata, Slovenaca i Talijana Istre, Rijeke, Kvarnerskoga primorja i otoka, i to od XIII. do XIX. stoljeća. Za izložbu i opsežnu knjigu-katalog³⁴ Klen i Arhiv dobili su najveće riječko priznanje – Nagradu grada Rijeke.

Još je jedna vrlo važna uloga koju je Klen kao vrstan arhivski poznavatelj obavljao unatoč umirovljenju. Naime, bio je član komisije za restituciju arhivske građe iz Austrije i Italije. Bio je zadužen za koordinaciju rada s arhivima u Zadru, Pazinu i Rijeci, s riječkom Sveučilišnom knjižnicom, arheološkim muzejima u Zadru i Puli te konzervatorskim zavodima Zadra i Rijeke. Istodobno, rukovodio je radom na istraživanju i izradi zahtjeva riječkoga Arhiva te je aktivno prisustvovao brojnim sastancima s predstavnicima vlasti, a neposredno je surađivao i s kolegama iz Slovenije.³⁵

Velik je doprinos arhivskoj struci dao djelovanjem u Arhivskome savjetu Hrvatske; posebno se istaknuo u radu njegovih povjerenstava, primjerice Komisije za razmjenu arhivske građe među arhivima SR Hrvatske.

Kao dugogodišnji član Društva arhivskih radnika Hrvatske i Društva arhivskih radnika Zajednice Općina Rijeka, aktivno se uključivao u programe stručnih savjetovanja i znanstvenih skupova pridonoseći razvoju arhivske službe i boljemu upoznavanju šire javnosti s vrijednom kulturnom baštinom pohranjenom u arhivima.

IV.

U Državnome arhivu u Rijeci čuvaju se arhivski sređene četrdeset i tri kutije – ukupno 4,3 d/m – ostavštine dr. Danila Klena. Strojopisom napisan sumarni in-

³³ Isti, *Sejedočanstva naše prošlosti. Statuti, urbani i notarski spisi Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i otoka (XIII-XIX st.)*, Kalendar Jurina i Franina za 1969, Rijeka, 1968., str. 52-54; isti, *Statuti, urbani i notarski spisi Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i njegovih otoka*, Izvještaj za školsku 1968/69 godinu Gimnazije 'Mirko Lenac' u Rijeci, Rijeka, 1969., str. 37-40.

³⁴ *Statuti, urbani, notari Istre, Rijeke, Hrv. primorja i otoka. Katalog izložbe*, Historijski arhiv Rijeke, Rijeka, 1968., str. 1-113.

³⁵ Usp. bilj 1.

ventar od gotovo stotinu kartica³⁶ 1992. g. priredila je nekadašnja djelatnica Arhiva Jadranka Kaloper Bakrač.³⁷

Ostavština sadrži raznovrsno arhivsko gradivo – od rukopisa njegovih objavljenih radova preko bilježaka i koncepata, bibliografija, prijepisa izvornoga gradiva raznih stvaratelja, isječaka iz tiskovina, negativa filmova, kartografskoga materijala, korespondencija itd. Sve su to dokumenti vezani za Klenovu znanstvenoistraživačku aktivnost, dok „*osobnih spisa u užem smislu*“ nema. Cjelokupno gradivo nastalo je u periodu od 1953. do 1989. godine, a sadržajno obuhvaća višestoljetno razdoblje, od XII. st. do vremena kratko prije njegove smrti. Gradivo je, osim hrvatskim, pisano i latinskim, talijanskim, njemačkim, mađarskim i engleskim jezikom, i to na latinici, glagoljici, gotici i humanistici.

Samu ostavštinu riječki je Arhiv otkupio od njegove supruge Mire.³⁸ U popisivanju kartografskoga materijala svesrdnu stručnu pomoć pružio je prof. dr. sc. Nikola Stražičić. Kao dobar poznavatelj arhivske struke, već je sam dr. Klen gradivo unaprijed razdijelio u tri cjeline: „1. *arhivski materijali u fasciklima, svežnjevima i regesta u svežnjcima*; 2. *kartografski materijal u kutijama i omotima ili samostojeći*; 3. *mikrofilmski materijal u kutijama u kojima se inače čuvaju filmovi, sa jednom ili više rolni filmova.*“³⁹ Nakon preuzimanja, gradivo je separirano u tri serije – „1. *znanstveno-istraživački rad na području Istre*; 2. *znanstveno-istraživački rad na području Rijeke, Hrvatskog primorja i Kvarnerskih otoka*; 3. *ostali znanstveno-istraživački radovi (s temama koje se ne odnose ni na jednom od gore navedenih područja)*; 4. *izložbena djelatnost dr. Klena*; 5. *društveni rad.*“⁴⁰ Društveni rad dijeli se po vrstama djelovanja: „1. *rad na restituciji arhivske građe s Austrijom*; 2. *rad na restituciji arhivske građe s Italijom gdje je dr. Klen sudjelovao ili kao član međudržavne radne grupe, komisije ili kao ekspert*; 3. *rad u Arhivskom savjetu Hrvatske, u Komisiji za dodjelu stručnih zvanja*; 4. *rad u Sindikatu radnika društvenih djelatnosti OSV Rijeka*; 5. *rad u Historijskom institutu JAZU*; 6. *odbor za kulturne veze s inozemstvom.*“

³⁶ Jadranka KALOOPER BAKRAČ, *Sumarni inventar arhivskog fonda Ostavština dr. Danila Klena (1910-1990)*; 1749/1900 RO 28, Rijeka, 1992.

³⁷ Zahvaljujem se knjižničaru DAR-a g. Mladenu Uremu na pomoći pri prikupljanju podataka za pisanje ove radnje.

³⁸ Preuzimanje je izvršeno temeljem Ugovora o otkupu arhivske građe Klasa: 612-06/91-98/09 ur. br. 2170-53-03-91-4 od 23. svibnja 1991. godine, na temelju prijedloga i posredovanja dr. P. Strčića, tada upravitelja Arhiva HAZU u Zagrebu.

³⁹ J. Kaloper Bakrač, *Sumarni inventar*, n. dj., str. 11 i dalje.

⁴⁰ Isto, str. 12.

Rukopisi u fondu čine cjelinu Klenova kompletnoga znanstvenoistraživačkoga opusa. Prikupljena građa bit će korisna budućim istraživačima te arhivskim djelatnicima u njihovu stručnome djelovanju.

V.

Pod spisima nalazi se znanstvenoistraživački rad na području Istre u cjelini te po mjestima koja su poredana abecednim redom. To su: Barban, Gračišće, Grožnjan, Hum, Labin, Mošćenice, Mutvoran, Novigrad, Opatija, Pazin, Peroj, Pietra Pelosa – Kostel, Poreč, Račice, Rašpor, Roč-Hum. Vezano uz Istru, zastupljene su, među ostalim, ove teme: *Annali, Codice diplomatico Istriano*, dokumenti o Istri, o ekonomskoj povijesti Istre, galiotima, građi za fratiju, Istarskome razvodu, budućemu tiskanome djelu o povijesti Istre, regestima, *statuta Istriae*, Stulijeve istarske teme, talijanska vojno-obavještajna služba, urbari Istre i Valput.

Slijede spisi vezani uz Klenov znanstvenoistraživački rad na području Rijeke, Kvarnerskoga primorja i Kvarnerskih otoka – Hreljin, Kastav, Kraljevica, Autotrolej, bibliografije, cesta Luizijana, Cimiotti, crkveni i vjerski arhivi i drugo, Depoli, Eco 1843., feudalna desetina u Rijeci, Frankopani traže Trsat 1642. godine, izvori o Rijeci, Klobučarić, kontribucija Rijeke 1805., obnova Riječke luke, pokrštanje „turske“ djece, popis stanovništva Rijeke do 1851., povijest Rijeke (radni i ilustrativni materijal, korespondencija sa suradnicima), povijest Hrvatske – Rijeka XVI. – XVII. stoljeće, privredne prilike Rijeke, Rijeka od V. st. do 1866. godine – osnovni podaci, Rijeka 1230. godine, Rijeka – enciklopedijski, Rijeka – prijedlog razvoja, Tersatana, trgovina Rijeke, trsatska gradina, urbar Rijeke, uredba o brodarenju 1774., vodeni znakovi, „3. maj“ – Rijeka, Cres-Osor-Lošinj, podžupe-podžupanije-bratovštine, Crikvenica, Košljun, Senj, Vrbnik, Vinodol-urbari, Petar Petrović Njegoš – 1802., Varaždin – F. Kukuljević Sakcinski, izložba – Jadranski institut 1953., izložba 10. godišnjica oslobođenja Rijeke, izložba stari grad, izložba statuti, urbari i notari Istre i Hrvatskog primorja te muzeji Rijeke.

Iza toga je gradivo vezano uz društveni rad, odnosno tri republičke komisije – za restituciju arhivske građe iz Austrije i Italije te za kulturne veze s inozemstvom – Odbor za suradnju s inozemstvom na području likovnih umjetnosti i zaštite spomenika kulture. Tu je i zbirka karata svijeta i zemalja podijeljenih u gotovo dvadeset i pet sekcija, karta Europe itd. Na kraj je uvršten mikrofilmski materijal te naknadno preuzeto gradivo.

VI.

Bez sumnje, dr. Danilo Klen – uz pokojnoga akademika Luju Margetića – jedan je od svega nekoliko najznačajnijih stručnjaka za stariju povijest Hrvatske, jedan od najboljih poznavatelja starije povijesti zapadne Hrvatske, a napose Rijeke i riječkoga prstena, zatim, Istre te Kvarnerskoga primorja i otoka u cjelini. Naravno, i jedan od najboljih poznavatelja arhivske građe koja svjedoči o burnim zbivanjima na ovim prostorima.

Maja Polić

The Historiographical and Archival Work of Dr. Danilo Klen

Summary

The paper deals with the rich historiographic and archival work of Dr. Sc. Danilo Klen (1910–1990), lecturer at the Faculty of Law in Zagreb, scientist at the Adriatic Institute of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts (today the Institute for Historical and Social Sciences of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Rijeka), associate professor at the Faculty of Business Administration in Rijeka, Director of the Historical Archives in Rijeka, etc. He published more than 150 papers tackling historical, legal, political, economic, ethnological and cultural issues relating to Western Croatia, as well as archivistics (one of the auxiliary science of history), and covering the period from the Middle Ages to the 20th century. Today, his inheritance is kept at the State Archives in Rijeka.

Keywords: Danilo Klen; historiographic and archival work; Western Croatia.